

WWJMRD 2018; 4(9): 36-38
www.wwjmr.com
International Journal
Peer Reviewed Journal
Refereed Journal
Indexed Journal
Impact Factor MJIF: 4.25
E-ISSN: 2454-6615

विश्वास गोरखनाथ वळवी
(संशोधक विद्यार्थी)
कबचौ उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ
जळगाव (महाराष्ट्र)

Correspondence:
विश्वास गोरखनाथ वळवी
(संशोधक विद्यार्थी)
कबचौ उत्तर महाराष्ट्र विद्यापीठ
जळगाव (महाराष्ट्र)

“धर्मनिरपेक्षतावाद आणि धर्मप्रचाराचे संविधानिक हक्क”

विश्वास गोरखनाथ वळवी

Abstract

What is religion? And what is Christianity in that? To understand secularism, it is necessary to understand it. Although religion is a spiritual term, its form is physical and religion and religious leaders are always ahead for the welfare of society. Religious freedom is to be enjoyed and this right is open and universal to all religions. The Indian Constitution is paramount in every Indian citizen. The Indian citizen is subject to the Constitution and works for the progress of the country. Martin Luther protested for the betterment of spirituality. But it gave a new direction to the world awareness and reform movement to the common man and through these reforms, secularism was built in modern times.

Keywords: Religion, Secularism, Freedom, Theology, Religions, Martin Luther, Progress, Christ, Equality, Christianity

प्रस्तावना

धर्म म्हणजे काय ? आणि त्यात ख्रिस्ती धर्म म्हणजे काय ? हे समजून घेतल्यावर धर्मनिरपेक्षतावाद समजून घेणे अगत्यपूर्ण आहे. धर्म ही आध्यात्मिक संज्ञा असली तरी तिचे स्वरूप भौतिक आहे आणि समाजाच्या कल्याणार्थ धर्म आणि धर्मपुढारी नेहमी पुढे असतात अध्यात्मिक धर्मतत्वांवर जेव्हा आम्ही चालत असतो तेव्हा या धर्माची बाजूस्थाने अथवा धर्मस्थाने समजून घेणे महत्त्वपूर्ण आहे. आणि त्यात धर्मनिरपेक्षतावाद आणि संविधानिक हक्क हे दोन्ही घटक कोणत्याही धर्माच्या अनुयायांसाठी समजून त्याप्रमाणे धार्मिक स्वातंत्र्य उपभोगणे गरजेचे आहे आणि हे हक्क सर्व धर्मांसाठी खुले आणि सर्वमान्य आहे. “२६ नोव्हेंबर १९४७ रोजी गांधीजींनी म्हटले, “हे धर्मविरहीत शासन आहे. याचा अर्थ हे कोणत्याही धर्मावर आधारित नाही. किंबहुना हे कोणत्याही विशिष्ट धर्माचे सरकार नाही.”^१ धर्मनिरपेक्षता म्हणजे कोणत्याही एका विशिष्ट धर्माचे अथवा विचारप्रणालीचे गट लोकांवर प्रस्थापित होऊ शकत नाही. “धर्मनिरपेक्षता वैयक्तिक किंवा सामाजिक जीवनात उपस्थित होणारे प्रश्न सोडवताना त्यांच्याकडे धर्मनिरपेक्ष दृष्टीने म्हणजेच मानवाच्या ऐहिक कल्याणाच्या दृष्टीकोनातून पहावे. मग हे प्रश्न निती, शिक्षण, अर्थव्यवस्था, राजकीय व सामाजिक संस्था इ. जीवनाचा कोणत्याही क्षेत्रातील असोत. या भूमिकेस धर्मनिरपेक्षता म्हणतात.”^२ धर्मनिरपेक्षता कधीही धर्माच्या विरोधी नाही. ती धर्माच्या बाजूने राहून कार्य करते. पण सर्व धर्मांच्या धर्मतत्वांना समान हक्क आणि कायदे देऊन मराठी विश्वकोशामध्ये लिहिले आहे, “धर्मनिरपेक्षतेच्या तत्वांचा पहिला उल्लेख बायबलमध्ये (मथ्यू २२:२१) सापडतो. येथे येशू ख्रिस्त स्पष्टपणे सांगतो की, ख्रिस्ताचे देणे ख्रिस्ताला द्या आणि देवाचे देवाला.”^३ शासन आणि धर्म या वेगळ्या बाजू असल्या तरी देशाचे एक नागरिक म्हणून तुम्हाला तुमच्या देशाचे अधिनस्थ राहणे गरजेचे आहे. शासन हे फक्त नागरिकांचेच नाही तर त्या नागरिकांचे धर्मविचार, भौतिक प्रगती इत्यादी गोष्टींचा तसेच प्रगतीसाठी असते. “संपूर्णतः धर्मनिरपेक्ष असलेले शासन जगात कोठेही नाही. परंतु पुढारलेल्या सर्व देशात शिक्षण, कायदा, आर्थिक व राजकीय धोरण तसेच या व अशा इतर महत्त्वाच्या क्षेत्रात धर्माच्या नावाने ढवळाढवळ करू दिली जात नाही.”^४ प्रत्येक देशात मनुष्याला स्वातंत्र्य दिले जाते. भलेही कोणताही देश पूर्णतः धर्मनिरपेक्ष नसला तरी धर्माची मूल्य जतन केली जातात.

श्री स. मा. गर्गे यांनी भारतीय समाजविज्ञान कोशांमध्ये इहवादाची वैशिष्ट्ये सांगितलेली आहे की, “१) या

जगाच्या संदर्भात आणि जगासंबंधी केलेला विचार म्हणजे इहवाद. २) इहवादात रूढ धर्मवादाचा विचार येत नाही. ३) इहवादात मनुष्यजीवन आणि त्याचा अर्थ आणि काम, अनुभवजप्य ज्ञान आणि प्रवृत्तीपर जीवन यांचा विचार केला जातो. ४) परिवर्तनशील विचारपद्धती इहवादी विचारास मान्य नाही. कारण ती इहवादी प्रगतीला उपकारक ठरू शकत नाही. ५) पारलौकिक व त्याच्याभोवती उभारलेल्या कल्पना यांना इहवादी जीवनाशी संबंध कुणालाही सिद्ध करता आलेला नाही. असिद्ध काल्पनिक विचारांभोवती जीवन जगणे अनावश्यक. ६) परलोका-प्रमाणेच आत्म्याची कल्पना अव्यक्त परतंत्र्याचे अस्तित्व प्रेषित किंवा धर्म- प्रवर्तकांनी सिद्ध केले नाही. तेव्हा शब्दप्रामाण्य हे मानवी प्रेषित किंवा धर्म प्रवर्तकांनी सिद्ध केले नाही. तेव्हा शब्दप्रामाण्य हे मानवी बौद्धिक सामर्थ्याचा अपमान करते. ७) बुद्धीला प्रमाण मानणे योग्य, ही इहवादाची मध्यवर्ती कल्पना आहे.^५ इहवादी आणि पारलौकिक या दोन्ही संकल्पना वेगळ्या आहेत. धर्मात सर्व गोष्टी या पारलौकिक असल्यामुळे इहवादी विचारांत थोड्याफार प्रमाणात समस्या निर्माण होतात पण तरीही पारलौकिक जीवन हे इहवादातून प्रदर्शित होते. दोन्हीचा योग्य प्रकारे सांगड घातल्यास परिणाम समाजहित आणि देशहितास होतो.

महात्मा फुले म्हणतात, "धर्मराज्य भेद मानवा नसावे सत्याने वागावे इतरांशी ख्रिस्त, मोहम्मद, मांग, ब्राह्मणांशी धरावे पोटाशी बंधू परी."^६ महात्मा फुले समतेचे पुरस्कर्ते होते. मनुष्याला केंद्रबिंदू मानुन धर्म, जात, शासन हे मानवाच्या अध्यात्मिक आणि भौतिक प्रगतीसाठी प्रगतीस्वरूप असले तरी समतेचे राज्य उदयास येऊ शकते.

४.१ धर्मनिरपेक्ष आणि मानवतावाद :

आधुनिक काळात धर्मतत्त्वांची मुख्य वैशिष्ट्ये ही आपल्या मानवतावादी धोरणांच्या माध्यमातून प्रदर्शित होत असते. धर्म ही मानव कल्याणाची एक संस्था आहे. धर्मपंथांचे अनुयायी या मानवतावादी सुधारणेच्या केंद्रस्थानी असतात. धर्मनिरपेक्ष पंथ हे शिक्षण, आरोग्य आणि आर्थिक घटकांच्याद्वारे मानवाची भौतिक प्रगती घडवून आणतात. अध्यात्मिक तत्त्वाचे मूर्तरूप जरी मोक्षप्राप्तीत होत असले तरी अगोदर मनुष्याच्या भौतिक प्रगतीत त्या मोडताना दिसून आले पाहिजे. त्यामुळे आज प्रत्येक धर्म पंथात अध्यात्मिक प्रगतीस्वरूप भौतिक प्रगती असणे अगत्याचे आहे.

मानवतावाद हा कोणत्याही धर्माला सन्मान प्रदान करतो. आपल्या स्वतःच्या धर्माप्रमाणे इतर धर्मांच्या धर्ममूल्यांना हनन न करता त्यांच्याप्रती मानवतावादी भूमिका बजावली पाहिजे. जेणेकरून सर्वधर्मसमभाव टिकून राहील आणि राष्ट्रच्या प्रगतीत काही बाधा येणार नाही.

४.२ घटनेने दिलेले धार्मिक स्वातंत्र्य :

भारतीय संविधान हे प्रत्येक भारतीय नागरिकांच्या प्रथमस्थानी आहे. भारतीय नागरिक संविधानाच्या अधीन राहून देशाच्या प्रगतीसाठी कार्यशील असतो. "भारताच्या संविधानात कलम २५ व २६ अन्वये सदसद्विवेकबुद्धीचे स्वातंत्र्य आणि धर्माचे मुक्त प्रतिज्ञापन, आचरण व प्रसार तसेच धर्मविषयक व्यवहाराची व्यवस्था पाहण्याचे स्वातंत्र्य सर्वानाच बहाल करण्यात आले आहे. हा अधिकार सार्वजनिक सुव्यवस्था, नितीमत्ता व आरोग्य यांचे उल्लंघन न करता वापरला पाहिजे. कलम २५ (a) प्रमाणे धर्मप्रसार करण्याचा सर्व व्यक्तींना समान अधिकार असला तरी जबरदस्तीने धर्मांतर करावयास लावणे हे धर्म स्वातंत्र्याच्या अधिकारात बसत नाही."^७ भारतीय संविधान हे प्रत्येक व्यक्तीला

धर्मप्रसार करण्याची मुभा देत असते. पण त्याचबरोबर ही ताकीदही देते की, कोणत्याही धर्माच्या धर्ममूल्यांना हानी न करता हा धर्म प्रसार झाला पाहिजे. तसेच प्रत्येक भारतीय नागरिकाला कोणत्याही धर्माचा स्वेच्छेने स्वीकार करण्याचा अधिकार आहे. संविधानाने आपल्या कलम २५ व २६ अन्वये धर्मस्वातंत्र्य चे सर्व नियम जाहीर केलेले आहेत.

४.३ युरोपियन अथवा ख्रिश्चन धर्मनिरपेक्षतावाद :

ख्रिश्चन धर्मनिरपेक्षतावाद ही मध्ययुगीन संकल्पना आहे आणि यातूनच आधुनिक धर्मनिरपेक्षता वादाची निर्मिती झाली. युरोपमध्ये त्याकाळी अंधश्रद्धेच्या नावावर सामान्य लोकांचे आर्थिक आणि मौलिक हनन केले गेले. त्याकाळी धर्मस्वातंत्र्य सदसद्विवेकबुद्धीनुसार उदयास येऊ लागले. सामान्य मनुष्यास भौतिक आणि अध्यात्मिक स्वातंत्र्याची स्पंदने फुटू लागली. डोळ्यात स्वातंत्र्याचे स्वप्न दिसू लागले. आत्मा प्रज्वलीत होऊ लागला. विचारांच्या देवाण-घेवाणातून ऐक्याचे बळ येऊ लागले. दडपशाही, हुकूमशाही आणि राजेशाही याचा घडा फोडायला आता सामान्य माणूस तयार झाला होता.

१७८९ मध्ये फ्रेंच राज्यक्रांती घडून आली. समता, स्वातंत्र्य आणि बंधुता यांची देणगी सामान्य माणसाला मिळाली. पण त्याही अगोदर धर्म स्वातंत्र्याचे प्राबल्य तोडत मार्टिन ल्युथर याने युरोपात सोळाव्या शतकात धर्म सुधारणा घडवून आणली आणि धर्मसुधारणाचा नवीन प्रवाह सुरू झाला. ही सुधारणा चर्च संस्था आणि राज्यसंस्था यांना धडा शिकवणारी होती. "थिओलॉजी म्हणजे धर्मविद्या होय. या धर्मविद्याच्या विरोधात युरोपात उमटलेली प्रतिक्रिया म्हणजे इहवाद म्हणता येईल."^८ युरोपात सर्वप्रथम चुकीच्या शिक्षणाविरोधात मार्टिन ल्युथर याने जर्मनीत धर्मसुधारणेची सुरुवात केली. पुढे त्या सुधारणांचे वारे संपूर्ण युरोपात वाहू लागले. "धर्मग्रंथांची चिकित्सा करून त्याचा अर्थ विवेकानुसार लावण्याची भूमिका घेणाऱ्या मार्टिन ल्युथरचा पराक्रम सोळाव्या शतकात विशेष गाजला. १५ कलमी निवेदन चर्चेच्या भिंतीवर फडकवण्याची मार्टिन ल्युथरची कृती कॅथलिक संस्थेला हादरा देऊन गेली. राज्यसंस्था आणि धर्मसंस्था यांच्यात फूट पडली यातूनच मानवाचे अर्थजीवन व शैक्षणिक-सांस्कृतिक कार्यावर धर्माच्या बंधनातून मुक्त होण्याची दिशा स्पष्ट झाली. सेक्युलॅरिझमच्या उदयासाठी कारणीभूत झालेल्या या जन्मकथा होत्या."^९ मार्टिन ल्युथर याने भलेही अध्यात्मिक सुधारणा व्हाव्या म्हणून प्रोटेस्ट केला. पण त्यामुळे जागतिक प्रबोधनाची आणि धर्मसुधारणा चळवळीची नवीन दिशा सामान्य माणसाला प्राप्त झाली आणि या धर्मसुधारणांच्या माध्यमातून आधुनिक काळात धर्मनिरपेक्षतावादाची निर्मिती झाली. "विल्फ्रेड कोटबेल स्मिथ यांनी त्यांच्या १९६२ साली प्रथम प्रकाशित झालेल्या 'द मीटिंग अँड ऑफ रिलिजन' या मौलिक ग्रंथामध्ये धर्म ही युरोपीय आणि पाश्चात्य मांडणी आहे. असा विस्तृत दृष्टिकोन मांडला. त्याच्या म्हणण्यानुसार, ही संकल्पना रोमन लोकांनी प्रथम मांडली आणि तिच्यावर ख्रिश्चन धर्म आणि युरोपातील प्रबोधनकाळ विकसित होत गेलेल्या विचारांचा प्रभाव पाडून त्या कालखंडात ती विकसित होत गेली."^{१०} धर्मनिरपेक्षता ही रोमन आणि प्रबोधन काळातील ख्रिस्ती धर्माच्या धर्मातत्त्वातून निर्माण झाली. तरी तिचे स्वरूप वेगवेगळ्या धर्मात वेगवेगळ्या धर्मतत्त्वांप्रमाणे मांडलेले आहे. कारण प्रत्येक धर्मने धर्मनिरपेक्षतावादाची मांडणी वेगवेगळी केलेली आहे.

संदर्भसूची:-

1. सेक्युलरीझम, प्रबोधनाचा मानदंड, डॉ.श्रीपाल सबनीस, सुगावा प्रकाशन, प्रथमावृत्ती, १९९६, पृ.क्र.1.
2. पूर्वोक्त, धर्मनिरपेक्षता, मराठी विश्वकोश.
3. पूर्वोक्त, धर्मनिरपेक्षता, मराठी विश्वकोश.
4. पूर्वोक्त, धर्मनिरपेक्षता, मराठी विश्वकोश.
5. पूर्वोक्त, सेक्युलरीझम, पृ.क्र. ११.
6. पूर्वोक्त, सेक्युलरीझम, पृ.क्र. ४६.
7. धर्मांतर ते राष्ट्रांतर, अर्जुन परब, सुगावा प्रकाशन, पुणे, प्रथमावृत्ती, २०१०, पृ.क्र. २.
8. पूर्वोक्त, सेक्युलरीझम, पृ.क्र. १५.
9. पूर्वोक्त, सेक्युलरीझम, पृ.क्र. ४६.